

OSTVARIVANJE RODITELJSKOG STARANJA NAKON RAZVODA BRAKA S POSEBNIM OSVRTOM NA PROMJENU DJETETOVOG MJESTA PREBIVALIŠTA

Sažetak: Fokus rada je na pravima roditelja kome je, u sudskom postupku, povjereno dijete na roditeljsko staranje u vezi s donošenjem važnih odluka tokom ostvarivanja tih prava. Rad se također fokusira na promjenu mjesta prebivališta roditelja i djeteta kada preseljenje utiče na roditeljsko staranje drugog roditelja. Zbog trenutne političke i ekonomske situacije u Bosni i Hercegovini, mora se uzeti u obzir masovna emigracija bosanskohercegovačkog stanovništva pa je stoga ova tema veoma aktuelna te se u praksi svakodnevno pojavljuju problemi pri donošenju odluka u vezi sa navedenim.

U radu se prikazuje situacija kada roditelj koji ostvaruje roditeljska staranje želi promijeniti mjesto prebivališta i zajedno sa djetetom preseliti se iz Bosne i Hercegovine u drugu zemlju a drugi se roditelj ne slaže s tom odlukom. Ovo je trenutak kada se konfrontiraju prava roditelja koji ostvaruje roditeljsko staranje i prava drugog roditelja i prava samog djeteta. Konkretno, roditelj koji ostvaruje roditeljsko pravo ima pravo nastaviti svoj život u svakom smislu te riječi. Istovremeno, drugi roditelj ima pravo na lični kontakt sa djetetom. Problem nastaje jer Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine ne predviđa pravo na sudsku zaštitu roditelju s kojim dijete živi odnosno koji se samostalno stara o djetetu već samo drugom roditelju. Sva ova pitanja aktueliziraju se u radu s ciljem otvaranja ove vrlo značajne rasprave i pokretanja izmjena relevantnih propisa a sve to u najboljem interesu maloljetnog djeteta.

Ključne riječi: razvod, roditeljsko staranje, malodobno dijete, prebivalište.

1. Uvod

Prava djece kao jedne od najranjivijih kategorija društva, još u dalekoj prošlosti, prepoznata su kao prava koja je neophodno garantovati i zaštititi od strane države kao najvećeg autoriteta. Tako je potreba zaštite prava djece prepoznata i istaknuta davne 1924. godine u Deklaraciji Društva naroda "Opća prava djeteta" odnosno tzv. Ženevskoj deklaraciji. Nakon toga, mnogi drugi dokumenti su govorili o pravima djece i potrebi njihove zaštite.

Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu Konvencija) koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 20. novembra 1989. godine, usvojena je jer su, kako se to u preambuli navodi, države potpisnice Konvencije smatrale da priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice predstavlja temelj slobode, pravde i mira na svijetu. U preambuli je navedeno i da je Opšta deklaracija o ljudskim pravima¹ Ujedinjenih nacija proglasila

¹ Usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /III 10. 12. 1948. godine

da djetinjstvo ima pravo na posebnu brigu i pomoć a da porodici kao osnovnoj grupi društva...za rast i dobrobit svojih članova a naročito djece treba pružiti potrebnu zaštitu i pomoć, tako da bi mogla potpuno preuzeti svoje obaveze u okviru ljudske zajednice a dijete bi, zbog potpunog i skladnog razvoja svoje ličnosti trebalo da odrasta u porodičnom okruženju, u atmosferi sreće, ljubavi i razumijevanja.

Dijete prema pomenutoj Konvenciji je svako ljudsko biće koje je mlađe od 18 godina, osim u izuzetnom slučaju ukoliko se po zakonu punoljetstvo ne stječe ranije a istom je propisano da su u svim akcijama u vezi sa djecom, bez obzira koji organi te akcije preduzimaju, interesi djeteta od prvenstvenog značaja. Konvencijom je određeno i da će se poštovati pravo djeteta koje je odvojeno od jednog ili oba roditelja da održava lične veze i neposredni dodir sa oba roditelja redovno osim kada je to suprotno sa interesima djeteta.

2. Pojam i sadržaj roditeljskog staranja i najbolji interes djeteta

Porodični zakon FBiH² propisuje da dijete ima pravo na staranje o životu, zdravlju i razvoju osobnosti te ima pravo živjeti sa roditeljima. Ako ne živi sa oba ili sa jednim roditeljem, pravo je djeteta da redovno održava osobne odnose i neposredne kontakte sa roditeljem sa kojim ne živi.³ Roditeljsko staranje je, kako to propisuje Porodični zakon FBiH skup odgovornosti, dužnosti i prava roditelja koje imaju za cilj zaštitu osobnih i imovinskih prava i interesa i isto se ostvaruje se u najboljem interesu djeteta. Roditelji su zajednički i prvenstveno odgovorni za razvoj i odgoj djeteta i treba da osiguraju zaštitu djeteta koja je nužna za njegovu dobrobit.⁴ Roditelji se zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju o djetetu.⁵

Navedena definicija je u skladu sa međunarodnim standardima i široko prihvaćenim pojmom roditeljskog staranja pa je slična definicija roditeljskog staranja usvojena i u zakonodavstvu Republike Hrvatske. Postojeći Obiteljski zakon⁶ u odredbi čl. 91. st. 1. propisuje da roditeljsku skrb „čine odgovornosti, dužnosti i prava roditelja u svrhu zaštite i promicanja djetetovih osobnih i imovinskih prava te dobrobiti“, a potom nastavlja u sljedećoj rečenici da su „roditeljsku skrb roditelji (...) dužni ostvarivati u skladu s djetetovim razvojnim potrebama i mogućnostima.“ sadržaj roditeljske skrbi ... je naznačio da je to „pravo i dužnost zaštite osobnih prava djeteta na: 1. zdravlje, razvoj, njegu i zaštitu 2. odgoj i obrazovanje, 3. ostvarivanje osobnih odnosa i 4. određivanje mjesta stanovanja“. U st. 2. istoga članka nadodao je da u sadržaj roditeljske skrbi ulazi i „pravo i dužnost upravljanja djetetovom imovinom“, a u st. 3. istoga članka naveo je da „u sadržaj roditeljske skrbi ulazi pravo i dužnost zastupanja djetetovih osobnih i imovinskih prava i interesa“. Iz takve je stipulacije očito da su razdvojena djetetova osobna i imovinska prava te da je zasebno pravo i dužnost roditelja zastupanje djetetovih osobnih i imovinskih prava i interesa.⁷

2 Porodični zakon FBiH, Službene novine FBiH 35/05, 31/14

3 Član 124. Porodičnog zakona FBiH

4 Član 129. i 130. Porodičnog zakona FBiH

5 Član 141. Porodičnog zakona FBiH

6 Obiteljski zakon RH, NN 103/15

7 Korać Graovac A., *Od zajedničkog do samostalnog ostvarivanja Roditeljske skrbi i natrag – kako zaštititi prava djece i roditelja*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Vol. VIII No. posebni

Nadalje, valja istaći da roditeljsko staranje, kako je to propisano Zakonom, podrazumijeva: staranje o životu i zdravlju djeteta, čuvanje djeteta, zadovoljavanje njegovih normalnih potreba, štiti dijete od svih oblika poroka: droga, alkohol, skitničenje, razbojništvo, krađa, prostitucija, prosjačenje, kao i svih oblika maloljetničke delikvencije, te nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije, seksualne zlopotrebe i svih drugih asocijalnih pojava, kontrola njegovog ponašanja, odgajanje djeteta u duhu mira, dostojanstva, tolerancije, slobode, ravnopravnosti i solidarnosti, a u skladu sa uzrastom i zrelosti djeteta unapređivati njegovo pravo i odgovornost na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti.⁸

Roditeljsko staranje podrazumijeva i starati se o obrazovanju svoje djece koje treba da bude usmjereno na razvoj osobnosti djeteta i njegovih psihofizičkih sposobnosti, na poštovanje prava i osnovnih sloboda čovjeka, na pripremanje djeteta za odgovoran život u društvu, te poštovanje prirodnog okoliša, staranje o redovnom osnovnom i srednjem školovanju djeteta a u skladu sa svojim mogućnostima i prema sposobnostima djeteta, starati se i o njegovom visokom obrazovanju. Dužnost je i pravo roditelja je zastupanje djeteta, davanje saglasnosti na sklapanje poslova maloljetnika, izdržavati dijete i osigurati mu životne uvjete potrebne za njegov razvoj, upravljati imovinom djeteta do njegovog punoljetstva te živjeti sa svojim djetetom.⁹

Dakle, iz navedenog proizilazi da se roditeljsko staranje uvijek vršu najboljem interesu djeteta. Međutim, postavlja se pitanje šta taj pojam podrazumijeva i šta je to najbolji interes djeteta? Da li se radi o univerzalnom pravilu koje podrazumijeva uvijek iste elemente bez obzira na kulturološku i svaku drugu pripadnost djeteta kao i na njegove lične karakteristike? Jasno je da je odgovor na navedena pitanja negativan. Ne postoji univerzalni i jedinstven najbolji interes djeteta koji bi se kao takav mogao primijeniti na svako dijete, pa čak ni na djecu koja su istog uzrasta i sličnih karakteristika. Naprotiv, najbolji interes se ima procjenjivati u svakom konkretnom slučaju i isti ovisi o velikom broju faktora koji se moraju uzeti u obzir. Ono što je najbolji interes jednog djeteta nikako ne mora biti najbolji interes drugog.

Pri toj procjeni se uzimaju u obzir specifične okolnosti vezane za dijete koje se tiču „individualnih osobina djeteta ili djece, poput, između ostalog, starosne dobi, spola, zrelosti, iskustva, pripadnosti manjinskoj grupi, fizičkih, senzornih ili intelektualnih poteškoća, te socijalnog i kulturnog konteksta u kojem se dijete ili djeca nalaze, kao što su prisustvo ili odsustvo roditelja, stanovanje sa roditeljima, kvalitet odnosa između djeteta i njegove porodice ili skrbnika, okruženje u pogledu sigurnosti, postojanja kvalitetnih alternativnih rješenja koja su dostupna porodici, članovima šire porodice ili skrbnicima, itd.” Nakon izvršene procjene, ovaj interes se utvrđuje razmatranjem samo nekih elemenata koji su ocijenjeni kao važniji od drugih. Kao elementi koji se pri tome moraju uzeti u obzir tu su i stavovi djeteta, njegov identitet, očuvanje porodične sredine i održavanje odnosa, staranje, zaštitu i sigurnost djeteta, stanje ranjivosti, pravo djeteta na zdravlje i njegovo pravo na obrazovanje. Ovi elementi nisu relevantni i nemaju isti značaj u svim pojedinačnim slučajevima, niti je njihov sadržaj isti kod svakog djeteta i u svakom slučaju. Elementi koji se

broj, 2017. , Zagreb, 2017, str. 53-54

8 Član 134. i 135. Porodičnog zakona FBiH

9 Član 134. do 140. Porodičnog zakona FBiH

uzmu u razmatranje moraju se dovesti u međusobnu vezu, međusobno se odmjeriti, pri čemu se mora voditi računa o tome da se utvrđivanjem najboljeg interesa djeteta mora osigurati potpuno i efikasno uživanje svih djetetu priznatih prava i holistički razvoj djeteta. Pri procjeni najboljeg interesa djeteta mora se voditi računa o tome da se sposobnosti djeteta razvijaju. U skladu s tim, u odlukama koje se tiču djeteta treba određivati mjere koje su podložne reviziji i mogu se prilagođavati izmijenjenim potrebama i situacijama u kojim se dijete može naći u budućnosti. Međutim, i pored mogućnosti izmjene ovih odluka, njihovi donositelji ne smiju procjenjivati samo trenutne, već uvijek moraju imati u vidu i buduće potrebe djeteta.¹⁰

Smjernice za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta, Vodič za profesionalce (u daljnjem tekstu Smjernice)¹¹ dale su elemente za procjenu i utvrđivanje najboljeg interesa djeteta. Pojedinačno navedeni elementi koji se imaju uzeti u obzir prilikom procjene najboljeg interesa djeteta su: mišljenje djeteta, identitet djeteta, očuvanje porodične sredine i održavanje odnosa djeteta sa roditeljima i članovima porodice, staranje, zaštita i sigurnost djeteta, stanje ranjivosti djeteta, pravo djeteta na zdravlje i njegovo zdravstveno stanje i njegovo pravo na obrazovanje.

Naravno, ovako pojedinačno dati elementi ne predstavljaju konačnu i nepromjenjivu listu obzirom da je neminovno da će svaki pojedinačni slučaj sa sobom nositi karakteristike i posebne okolnosti koje se imaju uzeti u obzir prilikom odlučivanja o tome šta je to u najboljem interesu malodobnog djeteta a težina procjene istog je na organu koji postupak vodi.

3. Ostvarivanje roditeljskog staranja nakon razvoda braka

Ostvarivanje roditeljskog staranja u situaciji kada su roditelji u braku / vanbračnoj zajednici i kada se ta bračna odnosno vanbračna zajednica i faktički ostvaruje odnosno kada roditelji i faktički žive u zajedničkom domaćinstvu, u praksi predstavlja donošenje svakodnevnih odluka u vezi sa odgojem djeteta. Roditelji se zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju o djetetu osim ako je drugi roditelj umro, proglašen umrlim, spriječen da se stara, nepoznatog boravišta, ako mu je oduzeto roditeljsko staranje, ili mu je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost. Odluke koje roditelji donose dok ostvaruju roditeljsko staranje o malodobnom djetetu nerijetko su izuzetno teške jer su od utjecaja na budućnost malodobnog djeteta. Ipak, u praksi nisu tako česte situacije da roditelji koji žive u faktičkoj zajednici zatraže intervenciju suda zbog nemogućnosti postizanja sporazuma. Ako se pak takva situacija desi pa među roditeljima koji žive zajedno dođe do spora o ostvarivanju roditeljskog staranja odnosno donošenju konkretne odluke u vezi sa djetetom, odluku donosi sud u vanparničnom postupku na prijedlog roditelja, djeteta koje je sposobno shvatiti značenje i pravne posljedice svojih radnji ili organa starateljstva na čijem području dijete ima prebivalište.¹²

10 Duman Dž.; Halilović M.; Latifović F., *Analiza sudske prakse u porodičnim sporovima i preporuke za postupanje – Priručnik*, El. knjiga. - Sarajevo: Atlantska Inicijativa, Sarajevo, 2020, str. 42.-43.

11 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH uz podršku UNICEF-a, Sarajevo juni 2018. godine

12 Član 141. stav (3) Porodičnog zakona FBiH

Kada se radi o ostvarivanju roditeljskog staranja nakon razvoda braka, Porodični zakon propisuje da, ako ne žive sa djetetom, oba roditelja dužna su održavati osobne odnose i neposredne kontakte sa djetetom i poštovati veze djeteta sa drugim roditeljem.¹³

U tom slučaju, govoreći o načinu ostvarivanja navedenih dužnosti nakon što faktička zajednica roditelja prestane da postoji, u teoriji, postoji više različitih situacija:

Prije svega, a što je sigurno i u najboljem interesu djeteta, moguće je da roditelji zajednički ostvaruju roditeljska prava. Naravno, zajedničko ostvarivanje prava moguće je samo ukoliko su roditelji, nakon prestanka zajednice, ostali u zdravim i funkcionalnim odnosima u kojima mogu postići sporazum o odlukama koje donose u vezi sa malodobnim djetetom.

Druga mogućnost je da samo jedan roditelj ostvaruje roditeljsko staranje nad djetetom i u pravilu, ista će se primijeniti u konfliktnim i poremećenim odnosima među roditeljima koji nisu u mogućnosti da zajednički donose kako svakodnevne tako i važne odluke u vezi sa odgojem djeteta pa stoga zajedničko staranje ne bi bilo funkcionalno, efikasno niti u najboljem djetetovom interesu.

U konačnom, mogućnost je i da samo jedan roditelj ostvaruje roditeljsko staranje ali, kada se radi o važnim odlukama, da u istima učestvuje i drugi roditelj.

U našem zakonodavstvu prihvaćen je posljednje pomenuti princip. Prema našim pozitivnim propisima roditelji se zajednički, sporazumno i ravnopravno staraju se o djetetu, osim ako je drukčije uređeno samim Zakonom.¹⁴ Navedena definicija se primarno odnosi na staranje o djetetu u situaciji kada su roditelji u bračnoj odnosno vanbračnoj zajednici. O djetetu se stara samo jedan roditelj ako je drugi roditelj umro, proglašen umrlim, spriječen da se stara, nepoznatog boravišta, ako mu je oduzeto roditeljsko staranje, ili mu je oduzeta ili ograničena poslovna sposobnost.¹⁵

Međutim, ako roditelji ne žive u porodičnoj zajednici, roditeljsko staranje ostvaruje roditelj sa kojim dijete živi. U slučaju kada je drugi roditelj spriječen da se stara o djetetu, ili je nepoznatog boravišta, ili ne izvršava obavezu izdržavanja, ili je nedostupan, roditelj sa kojim dijete živi samostalno odlučuje o zaštiti osobnih, imovinskih i drugih interesa djeteta i nije potrebna saglasnost drugog roditelja.¹⁶

Iz navedenog proizilazi da se u našem zakonodavstvu, iako stoji opća odrednica da roditeljsko staranje ostvaruje roditelj sa kojim dijete živi, ipak radi o svojevrsnom zajedničkom roditeljskom staranju jer iz nastavka zakonske odredbe proizilazi da taj roditelj nema mogućnost samostalnog donošenja odluke o zaštiti osobnih, imovinskih i drugih interesa i da je za iste obavezan tražiti saglasnost drugog roditelja. Saglasnost ne mora tražiti samo ukoliko je drugi roditelj spriječen da se stara o djetetu, nepoznatog je boravišta, ne izvršava obavezu izdržavanja ili je nedostupan.

Odluku o tome sa kojim će roditeljem dijete živjeti donosi sud a u toj odluci će u pravilu odlučiti, osim ako je to u suprotnosti sa interesom djeteta, da roditelj

13 Član 140. Stav (2) Porodičnog zakona FBiH

14 Član 141. stav (1) Porodičnog zakona FBiH

15 Član 141. stav (2) Porodičnog zakona FBiH

16 Član 142. stav (1) Porodičnog zakona FBiH

sa kojim dijete ne živi obavlja pojedine dužnosti, a naročito da se stara o zdravlju djeteta i o njegovom školovanju, da ga zastupa u nekim poslovima ili da učestvuje u donošenju svih važnijih odluka o podizanju djeteta, te da upravlja njegovom imovinom. Nadalje, roditelj sa kojim dijete ne živi ima pravo i da bude informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta.¹⁷ Roditelj sa kojim dijete živi mora prethodno i blagovremeno obavijestiti drugog roditelja o promjeni prebivališta, ili boravišta koja utiče na obavljanje dužnosti drugog roditelja.¹⁸

Dakle, iz navedenog je vidljivo da su u različitim pravnim sistema različita i pravna rješenja ali je nesporno da se u svakom slučaju javljaju jedinstveni problemi u vezi sa malodobnim djetetom onda kada roditelji nakon razvoda braka nisu u stanju postići saglasnost u vezi sa donošenjem odluka vezanih odgoj djeteta nakon razvoda braka a kada je odluka suda takva da roditelji moraju odluke donositi zajednički ili da je za donošenje pojedinih odluka potrebna saglasnost drugog roditelja.

4. Donošenje važnijih odluka o podizanju djeteta

Iako se u teoriji ali i kroz zakonske odredbe kontinuirano spominje termin „važnije odluke o podizanju djeteta“, ne postoji jasna definicija šta su to važnije odluke o podizanju djeteta. U jednom slučaju važna odluka će biti npr. da li da se dijete odgaja u religijskom duhu ili ne, dok će u drugom slučaju takvu odluku predstavljati ona o obrazovanju djeteta dok će religijski odgoj biti potpuno irelevantan. Ni naš Porodični zakon nije definisao šta se to tačno, pa ni okvirno, podrazumijeva pod terminom važne odluke. Tako nejasna odredba Zakona predstavlja kamen spoticanja prilikom donošenja sudskih odluka i postupanja u praksi te ostavlja ogroman prostor za tumačenje i primjenu vlastitog shvatanja pojma „važnije odluke“ od strane svakog pojedinačnog učesnika u postupku.

Za razliku od našeg, npr. u hrvatskom zakonodavstvu je propisano da se Odluke koje su bitne za dijete odnose na zastupanje u vezi sa bitnim osobnim pravima djeteta sukladno članku 100. stavku 1. ovoga zakona o zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom i imovinskim pravima djeteta sukladno članku 101. ovoga Zakona¹⁹. Odluke koje su bitne za dijete mogu biti i druge odluke koje mogu znatno utjecati na život djeteta kao što je ostvarivanje osobnih odnosa s djetetu bliskim osobama, izvanredni medicinski postupci ili liječenje te izbor škole za koje odluke se smatra a je drugi roditelj dao svoju saglasnost.²⁰

Dakle, ovdje zakonodavac, uvodi kategoriju „odluke bitne za dijete“ te ih određuje kao one koje mogu znatno utjecati na djetetov život, kao što je ostvarivanje osobnih odnosa s djetetu bliskim osobama, odluke o izvanrednim medicinskim postupcima ili liječenju te izboru škole (čl. 108., st. 3. ObZ-a iz 2015.), a za te se odluke presumira kad jedan roditelj zastupa dijete, da je drugi roditelj dao za njih svoju suglasnost. U takvim se slučajevima primjenjuje pravilo *qui tacet consentire*

17 Član 142. stav (4) Porodičnog zakona FBiH

18 Član 142. stav (8) Porodičnog zakona FBiH

19 Obiteljski zakon Republike Hrvatske, član 100. stav (1) propisuje: Zastupanje u vezi s bitnim osobnim pravima djeteta odnose se na: 1. Promjenu djetetova osobnog imena, 2. Promjenu prebivališta, odnosno boravišta djeteta i 3. Izbor ili promjenu vjerske pripadnosti.

20 Obiteljski zakon Republike Hrvatske, Narodne novine broj 103/15

videtur, i to zbog lakšeg zastupanja. Pretpostavka je za primjenu tog pravila da je roditelj koji tom prigodom zastupa dijete o poduzetim radnjama obavijestio drugog roditelja. Dužnost davanja informacija prije donošenja odluka bitnih za dijete ključno je da bi odredba čl. 108., st. 3. mogla biti primjenjiva u praksi te je ta dužnost važna za kvalitetno ostvarivanje prava iz roditeljske skrbi, a posljedično i za odgovarajuću zaštitu prava i interesa djeteta.²¹

U ovom kontekstu, pitanja koja se postavljaju i praktični problemi koji se pojavljuju, nastaju u vezi sa planiranom promjenom prebivališta roditelja sa kojim dijete živi i malodobnog djeteta izvan države u kojoj roditelji i dijete žive. Problem može nastati i ukoliko se radi o promjeni prebivališta unutar iste države ali na veliku udaljenost u odnosu na prebivalište roditelja sa kojim dijete ne živi. Dakle, radi se o situaciji kada postoji opasnost od slabljenja ili pak potpunog gubitka kontakta djeteta sa tim roditeljem.

U zakonodavstvima određenih država, izričito su propisane i regulisane takve situacije te su posebne zakonske odredbe posvećene promjeni prebivališta djeteta. Međutim, značajno je veći broj onih koji se time ne bave posebno nego u okviru nekih drugih instituta. Iako je problem prepoznat, i dalje je relativno mali broj država u svijetu koje prepoznaju važnost samostalnog reguliranja prava na preseljenje. Ako je suditi prema broju zakonodavstava koja su to pitanje samostalno regulirala, čini se da je SAD u velikoj prednosti u odnosu na Europu. Ne samo da najmanje država ima samostalne odredbe o preseljenju djeteta, nego su i tri američke organizacije publicirale svoje preporuke u vezi s poželjnim zakonskim uređenjem prava na preseljenje. Od europskih zakonodavstava samostalnu pravnu regulativu nalazimo u pravu Velike Britanije, Švicarske, Francuske, Španjolske, Norveške i Danske.²²

U Republici Hrvatskoj, npr. u Obiteljskom zakonu postoji posebna odredba koja reguliše promjenu prebivališta odnosno boravišta djeteta.²³ Shodno istoj, u situaciji kada se jedan roditelj protivi promjeni prebivališta odnosno boravišta djeteta, predmetno pitanje će riješiti sud u vanparničnom postupku. Prijedlog može podnijeti dijete ili bilo koji od roditelja a odnosi se na odluku suda o tome koji će od roditelja u toj stvari zastupati dijete radi zaštite dobrobiti djeteta. Pri tome će sud uzeti u obzir dob i mišljenje djeteta, pravo djeteta da ostvaruje osobne odnose sa drugim roditeljem, spremnost i volju roditelja da sarađuju u ostvarivanju roditeljske skrbi, osobne prilike roditelja, udaljenost između prebivališta odnosno boravišta roditelja i mjesta u koje bi se dijete trebalo preseliti te prometni povezanosti i pravu roditelja na slobodu kretanja. Dakle, iako je Hrvatska odmakla korak dalje, ipak se ni u ovoj odredbi ne nalaze upute kako će sud u jednoj državi i na osnovu čega, odlučiti da li je u najboljem djetetovom interesu promjena prebivališta u drugu državu.

Naše zakonodavstvo nema posebnu odredbu koja bi regulisala pitanje promjene prebivališta djeteta nego se ovo pitanje reguliše u okviru odredaba o roditeljskom staranju i generalne odredbe u kojoj se reguliše pitanje donošenje odluke sa kim će dijete živjeti. Zapravo, navedeno pitanje je regulisano jednim šturim stavom koji

21 Korać Graovac, loc. cit. 7, str. 64

22 Medić I.; Mioč P., *Preseljenje djeteta* u: Rešetar, B.; Aras Kramar, S.; Lucić, N.; Medić, I.; Šago, D.; Tucak, I.; Mioč, P., *Suvremeno obiteljsko pravo i postupak*, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2017., str. 113

23 Član 484. Obiteljskog zakona RH

glasi: „Roditelj sa kojim dijete živi mora prethodno i blagovremeno obavijestiti drugog roditelja o promjeni prebivališta, ili boravišta koja utiče na obavljanje dužnosti drugog roditelja u skladu sa stavom 3.²⁴ ovog člana.“²⁵

Iako je, kako je to vidljivo iz prethodno citirane odredbe, Porodični zakon FBiH propisao da roditelj sa kojim dijete živi mora prethodno (samo) obavijestiti drugog roditelja o promjeni prebivališta odnosno boravišta koje utiče na obavljanje dužnosti drugog roditelja, odluka o promjeni prebivališta van države svakako predstavlja važnu odluku u životu svakog djeteta. Pri donošenju ovakve odluke nije dovoljno da roditelj sa kojim dijete bude samo obaviješten nego i da učestvuje u njoj. Dakle, u konkretnoj situaciji prosta prethodna i blagovremena obavijest svakako neće biti dovoljna jer će promjena prebivališta djeteta van države imati direktan utjecaj na obavljanje svih roditeljskih dužnosti drugog roditelja.

Ovakva odluka u pravilu, a kako je to i praksa pokazala, nailazi na otpor roditelja sa kojim dijete ne živi i taj roditelj na takvu odluku neće pristati, obzirom da će u takvom slučaju održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata roditelja i djeteta biti izuzetno otežano ako ne i onemogućeno. U tekstu se poseban osvrt neće davati na čestu osvetničku prirodu i motive ovakvog postupanja drugog roditelja usljed kojeg isti odbija dati potrebnu saglasnost nego ćemo se samo baviti pitanjem realne opasnosti potpunog udaljenja i gubitka kontakta roditelja i djeteta koje će izvjesno nastupiti nakon preseljenja djeteta u drugu državu.

Interesantno je napomenuti da se naprijed pomenute Smjernice ne dotiču teme promjene prebivališta malodobnog djeteta sa roditeljem kojem je povjereno niti donošenja sudske odluke niti međudržavne i međuinsitucionalne saradnje u ovom smislu.

U kontekstu svega prethodno navedenog, valja istaći da je Bosna i Hercegovina država koja se susreće sa aktuelnim fenomenom emigracija – masovnog iseljavanja stanovništva u druge države. Motivi iseljavanja radno sposobnog stanovništva iz Bosne i Hercegovine su različiti ali su to najčešće ekonomski razlozi. Samohrani roditelji u Bosni i Hercegovini su slabo zaštićena kategorija, alimentacije koje se dosuđuju su jako niske a iznosi su uslovljeni finansijskim mogućnostima roditelja. Čak su i prosječne potrebe izdržavane osobe također niske (npr. prema Saopćenju federalnog ministra rada i socijalne politike o prosječnim potrebama osobe koja zahtijeva izdržavanje s obzirom na troškove života a koje sud u skladu sa odredbama Porodičnog zakona FBiH obavezno uzima u obzir u postupku za izdržavanje, iznose 30% od prosječne isplaćene mjesečne neto plaće u FBiH za 2019. godinu a što iznosi 278,40 KM²⁶) kao i dječiji doplatak čiji iznos se kreće u rasponu od 14,74 do 21,89 KM²⁷ i kao takav nije ni od kakve stvarne pomoći roditeljima odnosno djeci kojoj

24 Stav (3) citiranog člana glasi: U odluci iz stava 2. ovog člana sud će odlučiti, osim ako je to u suprotnosti sa interesom djeteta, da roditelj sa kojim dijete ne živi obavlja pojedine dužnosti, a naročito da se stara o zdravlju

djeteta i o njegovom školovanju, da ga zastupa u nekim poslovima ili da učestvuje u donošenju svih važnijih odluka o podizanju djeteta, te da upravlja njegovom imovinom.

25 Član 142. Stav (8) Porodičnog zakona FBiH

26 Službene novine FBiH broj 21/20

27 Šabanović A., Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice ZDK, *Informacija o dostignutom stanju u oblastima socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom u 2019.*

se isplaćuje.

Stoga su i samohrani roditelji kategorija koja je veoma često finansijski motivisana za napuštanje Bosne i Hercegovine u potrazi za boljim uslovima života za sebe i djecu koja su im povjerena.

Zbog svega navedenog, kada se detaljno analiziraju okolnosti u kojima se dešava promjena prebivališta malodobnog djeteta sa roditeljem sa kojim živi, javljaju se sljedeća relevantna pitanja:

- Ukoliko preseljenje planira roditelj kojemu je dijete povjereno na roditeljsko staranje, u tom slučaju će sigurno biti ugroženo kako pravo djeteta na kontakte i lične odnose djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi kao i pravo roditelja sa kojim dijete ne živi da ima kontakte sa svojim djetetom. Nadalje, taj roditelj sa kojim dijete živi zasigurno snosi veći teret brige za dijete i njegov odgoj kao i finansijsku sigurnost te stoga mora uložiti značajno veće napore prilikom obavljanja svoga roditeljskog staranja. Istovremeno, vršenje roditeljskog staranja nad povjerenim djetetom ne smije biti ni preveliki teret za tog roditelja niti bi njegov privatni život (npr. zasnivanje nove bračne zajednice ili zaposlenje van granica BiH) morao biti u potpunosti zapostavljen usljed vršenja roditeljskog staranja nad malodobnim djetetom;

- Istovremeno, u obzir se ima uzeti i pravo djeteta na bolji život u državi sa boljim prosperitetom i ekonomskim mogućnostima ali i na održavanje ličnih kontakata i neposrednih odnosa sa roditeljem sa kojim ne živi;

- U konačnom, postavlja se i pitanje poštivanja i provođenja pravosnažne sudske odluke u dijelu odluke o kontaktima djeteta sa roditeljem sa kojim ne živi.

U kontekstu svega naprijed navedenog, indikativan je slučaj iz bosanskohercegovačke sudske prakse u kojem predmetu je vođen vanparnični postupak pokrenut od strane razvedene majke kojoj je dijete povjereno na roditeljsko staranje. Majka je nakon određenog vremena zaključila novi brak sa partnerom koji živi u drugoj, susjednoj državi i kod kojeg se i ona namjeravala preseliti. Sa majkom je živjelo dvoje djece: starije dijete koje se već preselilo kod novog majčinog supruga i drugo, malodobno dijete. Međutim, kako se u konkretnom radilo o važnoj odluci za odgoj djeteta, majka je zatražila od oca saglasnost za promjenu prebivališta djeteta van Bosne i Hercegovine. Otac saglasnost nije želio dati. Pored navedenog, i školske ustanove u drugoj državi tražile su saglasnost oba roditelja.²⁸

Majka se obratila nadležnom centru za socijalni rad kako bi joj centar dao saglasnost za promjenu prebivališta van BiH. Centar za socijalni rad je zahtjev odbio uz obrazloženje se u konkretnom radi o specifičnom slučaju i da Centar ne nalazi zakonsko uporište za izdavanje takve saglasnosti pa su zatražili i očitovanje nadležnog federalnog ministarstva o navedenom pitanju.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike je u svom odgovoru, uz citiranje člana 142. Porodičnog zakona FBiH, navelo da iz citirane odredbe Porodičnog zakona FBiH proizilazi da bi pitanje preseljenja malodobnog djeteta u drugu državu sa majkom, ukoliko otac nije saglasan sa istim, trebalo riješiti u vanparničnom postupku kod nadležnog suda, obzirom da se u konkretnom slučaju radi o promjeni

godini, str. 29., preuzeto sa: <https://mail.zdk.ba/downloads/category/205-22-sjednica-viii-saziva-skupstine-02-06-2020> dana 13.05.2021. godine

28 Pravosnažna odluka Općinskog suda u Kaknju broj: 36 0 V 049819 19 V od 12.08.2020. godine

prebivališta malodobnog djeteta a što predstavlja važnu stvar koja se tiče života malodobnog djeteta.

Shodno datim uputama, a u nedostatku drugog pravnog sredstva, majka je putem advokata pokrenula vanparnični postupak radi izdavanja sudske dozvole za promjenu prebivališta malodobnog djeteta. Sudski postupak je pravosnažno okončan odbijanjem zahtjeva usljed nedostatka aktivne legitimacije majke da podnese takav prijedlog. Pored navedenog, majka nije mogla dokazati ni da bi u susjednoj državi imala zaposlenje, kao garant ekonomske sigurnosti za dijete, nije mogla dati dokaze o tome da je osigurala adekvatno mjesto prebivališta za dijete niti da su škole spremne primiti malodobno dijete na daljnje školovanje. Nije imala ni mišljenje nadležnog centra za socijalni rad iz druge države a dostavljanje kojih dokaza je tražio postupajući sudija.

Postavlja se realno pitanje kakva pravna sredstva u ovakvim slučajevima stoje roditeljima na raspolaganju kako bi se pribavilo odobrenje nadležnog suda za promjenu prebivališta maloljetnika te kako da se u sudskom postupku utvrdi šta je u najboljem interesu djeteta – da li dozvoliti promjenu države prebivališta ili ne?

Preporuka Vijeća Europe broj (2015)²⁹ o sprečavanju i rješavanju sporova u vezi sa preseljenjem djeteta a koja se ima primijeniti kako na preseljenje unutar države članice EU tako u van nje, odnosi se na situacije kada ne postoji sporazum u vezi sa preseljenjem djeteta.

Preporuka se naročito odnosi na situacije kada postoji rizik da dijete izgubi kontakt sa drugim roditeljem.

Preporuka daje instrukcije i upute šta to treba da sadrži svako nacionalno zakonodavstvo u kontekstu preseljenja djeteta pa s tim u vezi Preporuka propisuje da bi isto trebalo pružiti dovoljnu pravnu sigurnost za sprečavanje i rješavanje sporova, osigurati dovoljnu fleksibilnost za zadovoljavajuće rješavanje pojedinačnih sporova te poticati postizanje prijateljskih sporazuma a da najbolji interes djeteta mora biti primarno uzet u razmatranje kada se radi na rješavanju ovih sporova dok bi dijete trebalo imati pravo biti informisano, konsultovano te mu biti dato da izrazi svoje mišljenje o predloženom preseljenju.

Posebno je naglašeno da u odsustvu sporazuma, prebivalište djeteta ne bi smjelo biti promijenjeno bez odluke nadležnog tijela koje će u hitnom postupku u obzir uzeti sve relevantne faktore karakteristične za svaki pojedinačni slučaj.

Porodični zakon FBiH, kako je to ranije navedeno, u članu 142. stav (4) propisuje da roditelj sa kojim dijete ne živi ima pravo da bude informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta. Ako se ne slaže sa nekim postupkom ili mjerom drugog roditelja, može se obratiti sudu koji će u vanparničnom postupku odlučiti o prigovoru. S druge strane, propisi u Republici Hrvatskoj su nešto konkretniji pa tako u Hrvatskoj roditelj koji nije zadovoljan načinom ostvarivanja roditeljske skrbi drugog roditelja može pokrenuti postupak u taksativno navedenim slučajevima u odredbi čl. 478., i to kad je riječ o - medicinskim postupcima povezanim s rizicima teških posljedica za djetetovo zdravlje (čl. 88., st. 3.)²⁷ - djetetovu obrazovanju (zakonodavac je pri tome uputio na primjenu u skladu s čl. 94., st.

²⁹ Recommendation CM/Rec(2015)4 on preventing and resolving disputes on child relocation, prepared by the Council of Europe's Committee on Legal Co-operating (CDCJ), <https://rm.coe.int/16807096c9>, 14.05.2021.

6. ObZ-a iz 2015. iako se u toj odredbi govori samo o djetetovu pravu da pokrene postupak u slučaju spora, pa bi se nespretno moglo protumačiti da nezadovoljni roditelj ovdje ne bi mogao pokrenuti postupak, što zasigurno nije bila namjera zakonodavca) - raspolaganju prihodima od djetetove imovine u skladu s čl. 97., st. 4. ovoga Zakona - upravljanju i zastupanju djeteta u vezi s vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima, a za koje je potrebna i suglasnost drugog roditelja i suglasnost suda (u skladu s čl. 98., st. 3. i čl. 101., st. 1. ovoga Zakona neslaganju roditelja o odlukama koje se odnose na bitna osobna prava djeteta u skladu s čl. 100., st. 5. ovoga Zakona - neslaganju roditelja o odlukama koje su bitne za dijete (čl. 109., st. 1. ObZ-a iz 2015.) - ostvarivanju osobnih odnosa, s time da pravo na ostvarivanje osobnih odnosa uključuje i pravo na informacije o bitnim okolnostima povezanim s djetetovim osobnim pravima, pravo na ostvarivanje osobnih odnosa djeteta s drugim srodnicima i drugim osobama, ograničenju ili zabrani ostvarivanja osobnih odnosa s djetetom te nadzoru nad ostvarivanjem osobnih odnosa s djetetom (čl. 478., st. 4. ObZ-a iz 2015.).³⁰

Analizirajući pozitivne norme koje se primjenjuju u FBiH, postavlja se pitanje da li je citirana odredba Porodičnog zakona FBiH prema kojoj roditelj sa kojim dijete ne živi ima pravo da bude informiran od drugog roditelja o važnim stvarima koje se tiču života djeteta a ako se ne slaže sa nekim postupkom ili mjerom drugog roditelja, može se obratiti sudu koji će u vanparničnom postupku odlučiti o prigovor, u skladu sa određenjima međunarodnih akata te da li je kao takva u interesu bilo kome od učesnika u ovom postupku: roditelju kojem je dijete povjereno, roditelju sa kojim dijete ne živi a naročito malodobnom djetetu?

Naime, prije svega valja primjetiti da je shodno ovoj odredbi aktivno legitimisan isključivo roditelj kojemu dijete nije povjereno na roditeljsko staranje dok je pasivno legitimisan roditelj sa kojim dijete živi. Dakle, aktivna legitimacija roditelja kojemu je dijete povjereno na roditeljsko staranje ne postoji i ne može se crpiti iz ove odredbe.

Nadalje, vidljivo je da se vanparnični postupak može pokrenuti kada je postupak odnosno mjera već donesena odnosno kada je radnja završena. Roditelj sa kojim dijete ne živi tek nakon što je roditelj kojem je dijete povjereno preduzeo neki postupak ili mjeru može se obratiti vanparničnom sudu svojim prigovorom o kojem će sud odlučiti.

Posebno je procesno pitanje to što vanparnični postupak ne poznaje institut prigovora kao inicijalnog akta nego se isti pokreće prijedlogom a zakon nije propisao ni ovlaštenja suda u ovom postupku pa se postavlja pitanje, kada sud u vanparničnom postupku odluči o prigovoru i donese rješenje, kakav nalog može dati i na koji način otkloniti već nastale posljedice poduzetog postupka odnosno mjere.

Valja imati na umu i da ovakva formulacija u Zakonu može biti i zloupotrijebljena jer prigovor koji podnese roditelj sa kojim dijete ne živi ne mora se nužno odnositi na važnije odluke u pogledu odgoja djeteta nego to može biti bilo koji postupak odnosno mjera roditelja iako roditelj sa kojim dijete ne živi može biti odlukom suda ovlašten samo na učestvovanje u donošenju važnijih odluka vezanih za odgoj djeteta. Ova formulacija bi u svakom slučaju morala biti promijenjena i trebala bi biti postavljena neka ograničenja kako bi se roditelj kojemu je dijete povjereno na brigu

³⁰ Korać Graovac, loc. cit. 7, str. 64-66

i odgoj zaštitu od eventualnih zloupotreba drugog roditelja, a mogućnost roditelja da se obrati sudu trebala bi biti data i prije nego što je radnja već završena odnosno odluka donesena.

Dakle, u prethodno navedenoj situaciji kada roditelj kojemu je dijete povjereno želi sa djetetom promijeniti državu u kojoj žive, dužno je, shodno ranije citiranoj odredbi, prije donošenja takve odluke, o istoj se konsultovati sa drugim roditeljem. Ukoliko se drugi roditelj usprotivi takvoj odluci, roditelj sa kojim dijete živi nema mehanizma da se obrati sudu kako bi sud donio odluku šta je to u najboljem interesu malodobnog djeteta dok je ovakva mogućnost data roditeljima koji su u braku a koji ne mogu da se slože oko vršenja roditeljskog staranja nad djetetom, kako je to propisano članom 141. stav (3) Porodičnog zakona FBiH.

Dakle, po svemu sudeći, valjalo bi citiranu odredbu Porodičnog zakona promijeniti na način da se pristup sudu omogući i roditelju kojemu je dijete povjereno na roditeljsko staranje u situaciji kada se radi o važnijim odlukama o kojima se mora konsultovati sa drugim roditeljem, a o kojima roditelji imaju različita mišljenja i ne mogu postići saglasnost.

Nadalje, ovdje se mora postaviti pitanje i na koji način se može i treba dokazati da je odluka da se dijete preseli u inostranstvo u najboljem interesu tog djeteta. Tačno je da je, na žalost, naša država u jako lošoj ekonomskoj situaciji kako generalno tako i u kontekstu zvaničnog saopćenja o potrebama izdržavane osobe kao i dječjeg dodatka. Međutim, nesporno je i da

ne može ni svaki odlazak u inostranstvo po automatizmu biti opravdan. Stoga bi bilo neophodno da se prije donošenja jedne takve odluke pribave podaci o zaposlenju roditelja u inostranstvu odnosno izvori prihoda, budućem mjestu stanovanja, potvrdu škole da je voljna primiti dijete na školovanje, pribaviti pozitivno mišljenje centra za socijalni rad u toj državi te sve druge relevantne podatke za donošenje predmetne odluke kao što je mišljenje centra za socijalni rad u Bosni i Hercegovini zajedno sa svim drugim anamnestičkim podacima, podacima o prihodima i drugim relevantnim podacima.

Istovremeno, postupak ne bi smio biti ni prekomplikovan niti trajati predugo obzirom na ubrzano vrijeme življenja i donošenja odluka, u kojem se nalazimo. Samo pod ovakvim uslovima, sud bi mogao podržati odluku roditelja za preseljenje u inostranstvo.

Međutim, kako bi se održala emotivna veza te omogućilo održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata roditelja sa kojim dijete ne živi i djeteta, bilo bi opravdano roditelju sa kojim dijete odlazi nametnuti obavezu da u određenim vremenskim razmacima sa djetetom dođe u Bosnu i Hercegovinu odnosno na drugi način omogući održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta i roditelja sa kojim ne živi.

U konačnom, važno je napomenuti da bi ovakva odluka suda u vanparničnom postupku povlačila za sobom i obavezu izmjene odluke o kontaktima djeteta i roditelja sa kojim ne živi jer inicijalna odluka po kojoj su kontakti određeni npr. svaki drugi vikend-cijeli vikend i radnim danima u određenim terminima, svakako ne bi mogla biti ispoštovana. Zbog toga bi ovdje valjalo razmisliti i o tome da se roditelji kao i dijete sačuvaju od dvostrukog parničenja (pa čak i drugih postupaka: izvršnog,

krivičnog) koje bi bilo neophodno, prvo radi donošenja odluke o prebivalištu a zatim radi izmjene odluke o kontaktima, pa bi stoga bilo najefikasnije i najekonomičnije, da o svemu odluku donosi parnični sud.

Kako bi se omogućilo efikasno provođenje svih navedenih procedura, nadalje je neophodno da se uspostavi posebna međudržavna saradnja (na području nadležnih ministarstava, centara za socijalni rad i sl.) koja će omogućiti roditeljima da prikupe relevantne dokaze koje će predložiti postupajućem sudu kao garanciju da je preseljenje u drugu državu zaista u najboljem interesu malodobnog djeteta te da će u istoj imati ispunjene sve neophodne uslove za život i obrazovanje a kako bi sud mogao donijeti odluku i uprkos protivljenju drugog roditelja, odobriti preseljenje malodobnog djeteta u inostranstvo sa jednim roditeljem.

Važno je istaći i mogućnost koju daje ranije citirana odredba 142. stav (1) Porodičnog zakona FBiH koja roditelju koji ostvaruje roditeljsko staranje i sa kojim dijete živi omogućava da samostalno odlučuje o zaštiti osobnih, imovinskih i drugih interesa djeteta i nije potrebna saglasnost drugog roditelja, između ostalog, u slučaju kada je drugi roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja. Ovo je jedna vrlo značajna zakonska formulacija koja u širem smislu daje pravo roditelju da sve odluke donosi samostalno ukoliko drugi roditelj ne izvršava svoje obaveze izdržavanja malodobnog djeteta. Međutim, i ovu odredbu bi valjalo precizirati na način da se utvrdi šta se to podrazumijeva pod neizvršavanjem obaveze izdržavanja – da li to znači neplaćanje alimentacije uopšte, da li u većem dijelu ili je pak neophodno da je ta povreda utvrđena u krivičnom postupku. Nadalje, postavlja se pitanje i praktične primjene ove odredbe jer nije predviđen sudski postupak koji bi pokrenuo roditelj koji ostvaruje roditeljsko pravo i u kojem bi mu bilo dato ovlaštenje za samostalno odlučivanje usljed neizvršavanja obaveze izdržavanja drugog roditelja. Sve drugo bi takvog roditelja moglo voditi u nove sudske postupke pokrenute protiv njega pa čak i u krivično djelo.

Još jedno veoma važno pitanje koje je neophodno otvoriti, a koje je u vezi sa promjenom prebivališta djeteta odnosno njegovog putovanja kada se radi o djetetu koje je povjereno na roditeljsko staranje jednom od roditelja, jeste važnost temeljite edukacije osoba koje odlučuju o pravima koja se tiču djece a u predmetnoj situaciji kada su roditelji razvedeni i dijete je povjereno jednom roditelju na roditeljsko staranje.

U sudskoj praksi, usljed needuciranosti službenika u institucijama i ustanovama koje odlučuju o pravima i različitim zahtjevima, zahtijeva se saglasnost i drugog roditelja za određene radnje i onda kada ona nije zaista neophodna.

Stoga se veoma često susrećemo sa tužbenim zahtjevima kojima se traži izmjena ranije odluke suda u dijelu povjeravanja djeteta te se od suda zahtijeva da se izričito navede da se roditelju daje puno starateljstvo nad malodobnim djetetom bez potrebnih potpisa i saglasnosti drugog roditelja. Ovakvi tužbeni zahtjevi su posljedica otežanog pristupa i komuniciranja razvedenog roditelja sa državnim organima koji često zahtijevaju saglasnosti i potpis drugog roditelja iako takve saglasnosti nisu neophodne niti su takvi zahtjevi utemeljeni u zakonu.

Najčešća situacija je zahtjev za potpis drugog roditelja prilikom izrade putne isprave.

Naime, članom 18. Zakona o putnim ispravama Bosne i Hercegovine³¹ stav (3) tačka d) propisano je da će se izuzetno...putna isprava izdati u sljedećim slučajevima: d) ako je jednom od roditelja, odlukom suda, dodijeljeno starateljstvo nad djetetom, osim u slučaju da istom odlukom suda izdavanje putne isprave i putovanje djeteta u inostranstvo nije uslovljeno saglasnošću oba roditelja. Dakle, saglasnost drugog roditelja za izdavanje putne isprave neophodna je samo ukoliko je u odluci suda izričito navedeno da je izdavanje putne isprave i putovanje djeteta u inostranstvo uslovljeno saglasnošću oba roditelja. Ovaj član se veoma često pogrešno i u potpunosti suprotno tumači te se saglasnost drugog roditelja traži u svakom slučaju iako neophodnost takve saglasnosti ne proizilazi iz navedene odredbe relevantnog propisa.

Kako je u praksi primjena navedene odredbe bila jako sporna, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je donijelo Uputstvo o načinu utvrđivanja ispunjavanja uvjeta za izdavanje putne isprave iz člana 18. stav (3) Zakona o putnim ispravama BiH kojim se reguliše način utvrđivanja ispunjavanja uslova za izdavanje putne isprave iz člana 18. stav (3) Zakona o putnim ispravama BiH gdje se u članu 4. istog navodi da ukoliko je odlukom suda o dodjeljivanju starateljstva nad maloljetnom osobom izdavanje putne isprave uslovljeno saglasnošću oba roditelja, nadležni organ će od drugog roditelja, kojem nije dodijeljeno starateljstvo nad maloljetnom osobom, zatražiti pisano izjašnjenje o davanju saglasnosti za izdavanje putne isprave maloljetnoj osobi. Ukoliko odlukom Suda nije uslovljena saglasnost oba roditelja organ za izdavanje putne isprave zatražiti će mišljenje o opravdanosti izdavanja iste od nadležne Službe socijalne zaštite.

Međutim, primjena čak i ovako pojašnjene odredbe člana 18. Zakona o putnim ispravama BiH je i dalje sporna pa se i dalje pred sudovima pokreću parnični i vanparnični postupci a koji predstavljaju jedinu mogućnost koju roditelji kojima je dijete povjereno na roditeljsko staranje vide kao način da zaobiđu administraciju te dobiju odobrenje suda koje će, pa skoro i konkretno, glasiti na pribavljanje putne isprave za malodobno dijete.

5. Zaključak

Kada se sagleda elaborirana problematika, nije teško zaključiti da su svi akteri različitih postupaka koji se vode pred državnim organima svakodnevno svjedoci toga da u toku i nakon završetka brakorazvodnih parnica) odnosno u postupcima nakon prekida faktičke zajednice, roditelji veoma često koriste djecu za lična razračunavanja i kao najsigurniji *argumentum a contrario* protiv druge strane odnosno protiv svog bivšeg bračnog ili vanbračnog partnera. Iz ovih sukoba najčešće, na žalost, povrijeđena izađu djeca a interesi roditelja su stavljeni ispred interesa malodobne djece.

Jedno od izuzetno važnih pitanja ali koje je u kontekstu vremena u kojemu se nalazimo možda i najaktuelnije, jeste pitanje promjene prebivališta malodobnog djeteta odnosno roditelja sa kojim dijete živi odnosno kojemu je malodobno dijete povjereno na roditeljsko staranje onda kada promjena prebivališta utječe na

³¹ Zakon o putnim ispravama BiH, Službeni glasnik BiH broj 4/97, 1/99, 9/99, 27/00, 32/00, 19/01, 47/04, 53/07, 15/08, 33/08 i 39/08)

ostvarivanje prava roditelja sa kojim dijete ne živi.

Djetetu je neophodno omogućiti pravo na slobodno kretanje a posebno pravo na bolji život u okviru kojega je i pravo na najbolje obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, ekonomsku stabilnost koju ponekada može steći samo odlaskom van granica države u kojoj je dijete rođeno.

U trenutnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine nije predviđena mogućnost čak ni da se o navedenom raspravlja odnosno da odluku o istom donese nepristrasan organ u propisanom postupku– sud. Neophodno je da se bez odlaganja izvrši dopuna važećih zakonskih propisa na način da se aktuelni problem prepozna te daju adekvatna rješenja koja će omogućiti sudu da postupa u takvim situacijama uz unaprijed uspostavljene kriterije pa ako je potrebno i uz pomoć stručnjaka – vještaka a opet uz sveobuhvatnu međudržavnu saradnju prilikom prikupljanja relevantnih podataka za donošenje predmetne odluke.

Dakle, roditeljima mora biti omogućen pristup sudu koji će u hitnom postupku u obzir uzeti sve relevantne faktore karakteristične za svaki pojedinačni slučaj te donijeti odluku koja će biti u najboljem interesu malodobnog djeteta.

Zbog svega navedenog, neophodno je da društvo, država i njeni organi preduzmu sve neophodne mjere kako bi se malodobno dijete zaštitilo a sve odluke donosile u njegovom najboljem interesu. Takve odluke trebaju biti donesene nakon provedenih svih relevantnih dokaza prilikom kojeg donošenja odluke će se utvrditi sve relevantne činjenice uzimajući u obzir mišljenje djeteta i utvrđujući identitet djeteta, očuvanje porodične sredine i održavanje odnosa djeteta sa roditeljima i članovima porodice, staranje, zaštita i sigurnost djeteta, stanje ranjivosti djeteta, pravo djeteta na zdravlje i njegovo zdravstveno stanje i njegovo pravo na obrazovanje, kako je to svim relevantnim propisima određeno.

Samo tako je moguće zaštititi djecu koja su najranjivija kategorija a istovremeno jedina sigurna budućnost za opstanak i prosperitet svakog društva.

Mirela Omanović, judge of Municipal Court in Kakanj
President of the Civil Department

ACHIEVING PARENTAL CARE AFTER DIVORCE WITH SPECIAL REFERENCE TO CHANGING THE CHILD'S PLACE OF RESIDENCE

Summary: The main focus of the paper is on the rights of a parent to whom, in court procedure, a child was entrusted for exercising parental rights concerning issuing important decisions while exercising those rights. The Paper is also focusing on the change of place of residence of the parent and the child when relocation is affecting the parental care of another parent. Because of the current political and economic situation in Bosnia and Herzegovina it has to be taken into consideration that there is major emigration of Bosnian population ongoing and therefore this subject is very actual and practical problems arise on daily basis.

The paper presents an actual situation when a parent exercising parental care tries to change the place of residence and relocate from Bosnia and Herzegovina to another country and the other parent disagrees with that decision. This is the moment when the rights of parent exercising parental care, rights of another parent, and rights of the child itself, are confronted. In concrete, a parent exercising parental care has the right to move on with his life in every sense of the word. At the same time, the other parent has the right to personal contact with the child. The problem arises because the Family Law of Bosnia and Herzegovina does not give the right to protection of the court for parent living with the child and exercising parental care but only for another parent. All these issues are tackled in this Paper aiming to open up this very important discussion, initiate legislative changes, all this in the best interest of the minor child.

Keywords: divorce, parental care, minor child, residence.